ליטערארישע
זאמעלביכער
דער אינזעל

ערשטער בוך

ארויסגעגעבען פון

פערלאג אינזעל

ניויארק יאנואר 1918

הויפטפערקויף: מ. נ.
מייזעל׳ס פערלאג,
424 גרענד סט. נ. י.

אינהאַלט: ר. אייזלאַנד — ליעדער; גרשון גראַפּשטיין — ליעדער; מאַני־לייב — ליעדער; א. ראַבאָי — אַ פּאַס פון ים, ראָמאַן; ה. לייוויק — אידיש און די, פּאָעט. אידישיזם און דוד איינהאָרן. די — אָחן טראַדיציע; ראַינער מאַריאַ רילקע — אויגוסט ראָדען; ניו יאָרק אין פּערזען, (די גרויסע שטאָדט) אַנטאָלאָגיע, צוזאַמענגעשטעלט פון מאַני לייב.

פאָדערבלעטער און צייכנונגען פון ז. מאוד.

ה. לייוויק: אידיש און דו, פּאָעט. אידישיזם
און דוד איינהאָרן. די — אָהן טראַדיציע.

אידיש און דו, פּאָעט.

איך בין ארומגעגאַנגען איבער'ן שטוב און גערעדט:

— וואָס האָט מיט דיר אַזוינס פּאַסירט? — דאַכט זיך, אז גאָר־נישט. איינע פון יענע אויפרעגונגען, וואָס טרעפען, קען זיין, מיט יע־דען איינעם פון אונז פלוצלונג גאָר אונגעריכטערהייט. און אפשר געהט ע ס אויביג נאָך אונז, נאָר אינ'ם טומעל פון טאָג פארטויבען מיר עס, פאַרשטעלען פון אונזערע אויגען מיט אַנדערע שאָטענס...

טאָ זאָלען מיר זיך אָבקערען אביסעל פון טומעלדיגען טאָג און זאָלען מיר ע ס דערהערען. ניט אין דער אנוועזענהייט פון א פרעמ־דען פאָלק, פיינדליכער סביבה, נאָר אין די פיער איילען פון זיך אליין, אַנקעגען שפּיגעל פון דיין אייגענעם געשטאַלט, אין דער איינגעשלאָ־סענער איינזאַמקייט פון דיין אָווענד, לעז, אידישער פּאָעט, דיין איי־גענעם אורטהייל. לעז און ציטער ניט. דו אַליין האָסט איהם געשרי־בען, נאָר האָסט איהם קיינמאָל נאָך אליין ניט איבערגעלייענט גוט. דו האָסט נאָך ביז'ן היינטיגען טאָג מורא געהאַט פאַר זיך אליין, ניט געוועזען זיכער מיט זיך, ניט געגלויבט אין זיך, געריסען זיך אַלץ צו דער פרעמדשפּראַכיגקייט. דיין אייגענע אָרימקייט האָסטו מיט מאָד־נע קולטור־הויכקייטען געוואָלט באַשיצען, מיט פאָלקסטימליכקייט און ארון־קודש־שטויב דיין שרעקיגע נשמה געוואָלט פארדעקען, און זיך און דיין אָרימע, שרעקיגע נשמה, האָסטו פארלאָזען, און דיין חבר און דיין שכן און גלאַט אַזוי דעם פשוט'ען מענשען האָסטו פארנאַכלע־סיגט...

ניט בעוואוסטערהייט, וועלענדיג מיט עפּעס יוצא זיין פאַר עפּעס א העברייאיזם, א אידישיזם, פאַר עפּעס א מאָדערניזם, האָסטו דיינע איינפאַכע, אייביג דייניגע שטימונגען אין פאַלשע קליידער געציערט, מיט פאַלשען ליכט בעלויכטען און אין נאַרישע פּאָזען האָסטו זיך געקרימט.

און בלייבענדיג אליין מיט זיך האָסטו אויף זיך מיט די ציינער געקריצט, אין א פאַרפּלאָנטערטען קרייז זיך געדרעהט און ניט געוואוסט ווי אַרויסצוגעהן...

און, מאָדנע טענות זיינען געבאָרען געוואָרען אין דיין האַרץ. טענות צו דער וועלט, צום פאָלק, צו עפּעס א לעזער. און ניט פאַרשטאַנען האָסטו אזא איינפאַכע זאַך, אז קיינער איז קיינעם גאָר נישט שולדיג, אז ס'איז ניטאָ צו וועמען טענות האָבען, אז קיינער דאַרף דיך גאָר ניט האָבען, ניט דיך, ניט דיין ליעד און ניט דיין טרויער. דו אליין דאַרפסט זיך האָבען און מעהר קיינער ניט...

האָסטו עס אָבער ניט פאַרשטאַנען. און אין דער פינסטערניש פון דיין לעבען, פון וועלכער דו אליין ווייסט נאָר, האָסטו מיט דיין אייגענעם וואָרט קיין ברעקעל שיין ניט געקענט אריינברייינגען, קיין ביסעל ווירדיגקייט און קיין ביסעל שטאָלץ. און ניט איינגעוואַקסען איז דיין אידישער וואָרט אין דיין האַרץ געוואָרען, נאָר צוגעקלעפּט זיך אביסעל, געמאַכט א קרייז נאָר ארום דיין נשמה און געפאַנגען זי.

און נאָך האָסטו ניט פאַרשטאַנען, אז ניט קולטור טרעגער און נאָט זוכער ביסטו, נאָר א זיך־טרעגער, א זיך־זוכער. דערלייבטערונג ווילסטו, בערוהיגונג און ניט אויביגקייט... ניט קיין טויזענדיאָהריגער לאַסט פאַרבינדט דיך מיט עפּעס א פאָלק, מיט עפּעס א מזל... איין טאָג לעבען פאַר דיר איז שווערער פון טויזענדער יאָהרען, דער שיין פון דיין אויג היינט איז גלאַנציגער און טרויעריגער ווי דער שיין פון אלע דורות. און אויב עפּעס פאַרבינדט דיך מיט עמיצען, מיט דיין פאָלק מיט זיין גורל, איז דאָס עפּעס געהנטערעס, וואַהרשיינליכעס, טיעפערעס.

איך בין ארומגעגאַנגען איבער'ן שטוב און ווייטער גערעדט צו זיך:

— ביבלישע געזאַנגען, נביאים, גאונים, שבת־ליכט, פּרוכת'ן, לעצטע בעל־תפלות, פאַרטריבענע שכינה — אונזער יחוס, אונזער

שטאַלץ. און אַהן זיי וואָס זיינען מיר? און דו אַליין וואָס ביסטו? קום, פּאָעט, און זאָג מיר.

אַט וועל איך איבערצעהלען די קנייטשען פון דיין שטערן, אַט וועל איך אַ ריס טהאָן פון דיין קאָפּ די גרויע האָר, מיט דעם שיין פון אָקטאָבער־אָווענד וועל איך דורכלויכטען דיין טרויעריג־זינגענדיגע בלוט, — וואָס וועט ווערען פון דיר און פון דיין טרויער! האָסטו שוין געפונען אַ וואָרט פאַר איהם? האָסטו שוין געשאַפען דיין ריכטיגען געשטאַלט? האָסטו שוין דערזעהן דיין אמת'ע אָבגעזונדערטקייט?

איך רוף דיך און דו לאָזט זיך ניט הערען; איך זוך דיך און קען דיך ניט געפינען.

דיך אַליין וויל איך זעהן, דיין נאַקעטע נשמה זאָלסטו עפענען פאַר מיר. קום ניט צו מיר מיט דעם שטויב פון פאַרשאָטענע שוהלען אויף דיינע אַקסלען, ברייננ מיר ניט דעם ריח פון דער בשמים־קעס־טעלע, זינג מיר ניט פון דער צנועה'דיגער אידישער טאָכטער וואָס האָט דוקא שווארצע אויגען און שבת'דיגען חן; ביז'ן גאַל עקעלט מיך שוין פון די שווארצע אויגען, פון די חשון־ווינדטען, אלול־קלאַנגען, גלות־מאָטיוועז, שופר־שאַלונגען, און די שטעדטעל־געשיכטעס, חסידישע נגונים, פאָלקסטימליכע געזינגערייען, כלי קודש'דיגע סאָנעטען זיינען דערווידער מיר געוואָרען.

קום ניט צו מיר מיט קיין אָלימפּישער זעלבסטצופרידענקייט, מיט דעם האָניג פון גענאָסע־ברודערשאַפט אויף דיינע ליפּען, מיט דעם שטעל פון אַ וועלט־ראַטעווער; טויב זיינען שוין מיינע אויערען פון די אַלע עס לעבע־הורא־געשרייען, טעמפּ און מיעד איז מיין האַרץ שוין פון די לשון־קודש'דיגע יום טוב'קייטען, פון דער סאָציאַליסטישער פרומקייט וואָס ריננעלט מיך ארום, פון דאָס גאונים־בעריהמעריי און אויגען־פאַרגלאָצטער יחוס־מאַרטירעריי...

דער טרויער פון משה'ן, וואָס שטאַרבט אַליין אין מדבר, און דער טויט־שרעק פון'ם אידישען גענגסטער וואָס שאַרבט אויפ'ן עלעק־טריק־שטול; דער צער פונ'ם פאַרטריבענעם שפּינאָזא און דער אויי־בינער אונגליק פונ'ם פושקאַרט־פּעדלער, וואָס קען זיך ניט דערוואַר־טען אויף אַ קונה פאַר זיינע איבערגעבליבענע דריי באַנאַנעס...

ווען טרויער איז גרעסער?

און אסתר, און דברה, און שולמית, און רות, און תמר ביז דער לעצטער פול־באַקינער, מאַרמאָר־האַלזינער סאָנעטען־בעזונגענער אי־

אישער ט א כ ט ע ר, וואָס ווערט פון זיי אַלע, ווען ס׳ניט נאָר א קוק אויף זיי די פּאַרלאָרענע, אַנגעפּוידערטע אויסגעלאָשענע פּיערצענטע סטריט פרוי, אָדער די מיידעל פון גרענד סטריט וואָס געהט אַרום א פאַרצווייפּעלטע און זוכט אויף די פּושקאַרטס רויטע שטענגעלאַך צו בעפּוצען איהר נאַכט־העמד. —

ניט חנ׳עוודיג שוואַרץ, נאָר בלוי און גרין און רויט און פינסטער און פאַרשטויבט און אַלערליי פאַרביג זיינען די אויגען פון אונזערע מיידלאַך; ניט נביא׳ישדיג הויך, נאָר אַמאָל שטיל, אמאָל הייזעריג, אַמאָל קראַנק און אַמאָל אויך הויך, קונים־רופענדיג, הילף בעטענדיג זיינען אונזערע שטימען; אַלערליי ווינטען בלאָזען אין אונזערע הייזער, אַלערליי קינדער ווערען אין אונזערע הייזער געבוירען און אַלערליי פּאַרדראָסען, טרויער און צער צאַפּלען זיך אין אונזערע הערצער.

איז דען ניט גרויס אונזער לעבען! איז דען ניט טיעף יעדע אונזער רגע!

פון טאָג צו טאָג נייער, פון מינוט צו מינוט טיעפער...

געה אַרום אין גאַס און זעה, ווי אונזער נשמה פלאַטערט אַרום די לאַמטערנען פון העסטער סטריט...

אידישיזם אין דוד איינהאָרן

טרויעריג איז דער מזל פונ׳ם דיכטער, וואָס האָט ניט קיין פריינד, קיין פאַרעהרער, טרויעריג און געהיימניספול.

לעכערליך אבער איז דער מזל פונ׳ם דיכטער, וואָס האָט זיך אָנ־געשלאָגען אָן א נאַנגבאַרען טאָן, איז געוואָרען א ליעבלינג, א ילד שעשועים, און, ניט זייענדיג אַלט קיין אכצעהן יאָהר נאָך, אַנגעטהאָן א שוואַרצען פּראַק, פאַרקנעפּעלט זיך אויף אַלע קנעפּלאַך — א שטעל געטהאָן זיך, אויסגעצויגען די האַלז און מיט א גרויס־ווירדיגען טאָן אַרויסגערעדט:

— נו, איצט מיין פּאָלק, פאָהרען מיר אין דער שווייץ אוועק...

אזוי האָט זיך מיר אַלע מאָל פאָרגעשטעלט די געשטאַלט פון דוד איינהאָרן, ניט זיין פּנים דער אמת׳ער, נאָר זיין געשטאַלט, זיין צוזאַ־מענגענאָסענער סילועט.

זיין אמת׳ן פּנים האָב איך מיר קיינמאָל ניט געקענט אויסמעלען.

נעזיכטער פון א פולע אנדערע דיכטער, פלעגען זיך, גלייך ווי איך פלעג איבערלעזען אייניגע ליעדער זייערע, פארשטעלען פאר מיר מיט אלע איינצעלהייטען. דער גלאנץ פון זייערע אויגען, דער בויג פון זייערע אקסלען, די ווינקלען פון זייערע ליפען. צי דו טרעפסט, צי ניט — דאָס מאכט דיר ניט אויס. דו מאָלסט זיך אליין אויס א געזיכט און דו ווילסט ער זאָל אזוי און ניט אנדערש אויסזעהן. פון דאַן אָן הערט ער אויף צו זיין פאר דיר דער דיכטער פון בוך, פון וואָרט, נאָר דיכטער פון דיין פאָרשטעלונג — פאָרשטעלונג פון דיין לעבען. —

איינהאָרן, אלס לעבעדיגער מענש, עקזיסטירט פאר דיר קיינמאָל ניט און אינטערעסירט דיך ניט; ער רעגט ניט אויף דיין בלוט, ער רופט ניט ארויס פון זייער בעהעלטעניש דיינע פארבאָרגענע פארלאַנגען, ער רופט דיך אין ערגעץ ניט דו זאָלסט איהם נאָכפאָלגען. זיינע תפלות הופען ניט ארויס אין דיר קיין רעליגיעזען טרויער; עפּעס דוכטען זיי זיך דיר אויס פארדעכטיג; זיינע מיידלאַך אָדער, בעסער געזאָגט, זיין איינציגע אידישע טאָכטער, שטעהט פאר דיר ווי א שטיק ווייסער שטיין בעפארבט מיט אלע קאָלירען, בעשפּריצט מיט אלע פארפומען, בעהאנגען מיט אלע דימענטען. דו זעהסט ניט קיין מיידעל פאר זיך, נאָר א פיגור ארויסגעשטעלט אויף אן אויסשטעלונג, און עס דוכט זיך דיר, אז אזעלכע פיגורען האָסטו געזעהן א פולע מאָל נעהענדיג פארביי די פענסטער פון די רייכע דעפּארטמענט־געשעפטען; זייערע וועקסענע געזיכטען זיינען אויך אזוי ווייך, צאַרט און חנ׳עוודיג, גריכיש גראציעז, און זייערע קליידער זיינען אויך אזוי רייך, קעניגליך...

דו קענסט זיך גאָרניט פאָרשטעלען, אז דער פּאָעט פון דער דאָזינער וועקסענער טאָכטער, זאָל אליין האָבען א ביאגראפיע, עפּעס פאסירונגען אין לעבען, ענטוישונגען און אמת׳ע פרייד. פּלוצלונג, איין מאָל א פארנאכט, אין א שטעדטעל ערגעץ, ווער ווייס וואו, ווען אין מאָנאסטיר האָט נעקלונגען דער גלאָק און אין שוהל האָבען אידען נעהאלטען ביים ענדיגען עלינו, איז מיט אמאָל אויפ׳ן גאס ארויסגעלאָפען א בחור׳ל, האָט פארבראָכען די הענט און זינגענדיגערהייט גענומען שרייען: אידען, וועה איז אונז, די מאָנאשקעס רופען! אידישע טאָכטער וואו ביסטו, מען ענדיגט שוין עלינו... ווער איז דער בחור׳ל געוועז? פון וואַנען איז ער געקומען? קיינער ווייס ניט, קיינער

קען איהם ניט, נאָר אַלע פונדעסטוועגען לויפען פון די הייזער ארויס, פון די שוהלען רינגלען איהם ארום און הערען זיך צו צו זיינע גע־שרייען און וואונדערן זיך; „אָ, איהר הערט וואס ער זאָגט אזוינס? ער זאָגט דאָך: „מאַנאשקעס" — ווייסט איהר וואס מאַנאשקעס זיי־נען? ער זאָגט: „גלעקער"... אידען, איהר הערט, ער זאָגט: „פרכת". ווערט א אויגען־גלאָצעניש צווישען עולם, יונגע קורסיסטקעס קומען פון ערגעץ ארויס, רינגלען ארום דעם בחור'ל און ווערען זיינע בע־גלייטערינס; א פּאָר בונדיסטישע בחורים קומען צו לויפען, טראָגען איהם אונטער א קראַנץ בלומען מיט אן אויפשריפט:

„פאר'ן דערמאָנען דאס וואָרט „מאַנאשקעס" אין איין אָטהעם מיט'ן וואָרט „פרכת"....

זעהט דער בחור'ל אז ער האָט א גאַנצען טומעל פארקאָכט, א גאַנ־צע שטה געשאפען און, אז מען קען אונטער די פליגלען פון דער שטאר־בענדיגער שכינה נאָך א היבש ביסעל יאָהרען אָבלעבען, ווערט ער ביי זיך גאר שטייף, שטאָלץ אָנגעבלאָזען און טהוט א זאָג ארויס זיין ליעב ווערטעל:

— אויב אזוי, פאָלק, פאָהרען מיר אויף בעשטימט אוועק אין דער שווייץ...

און ער איז טאַקע אוועקגעפאָהרען און איז דאָרט פארבליבען. האָט ארויפגעקלעטערט אויף די העכסטע שפיצען פון די אַלפען־בערג און גענומען אָנשטעלען מאַכען. האָט אויסגעשטרעקט זיין רעכטע האנד, האָט א מאַך געטהאָן אויף דער גאַנצער שטאָדט, וואס ליגט אונטער זיינע פיס, און ארויסגעדונערט:

— אַ שקלאַפען! אַ זומפען!...

אויף איין אידישער טאָכטער נאָר איז זיין גרימצאָרן ניט געפאַ־לען, איין מיידעל נאָר האָט ער אויסדערוועהלט פון אלע און געזאָגט צו איהר:

— זאָרג ניט, בת מלכה. דיך וועל איך פאַראויביגען...

ער האָט ארויסגענומען ראָזעווע פּאַפּירלעך פון קעשענע, האָט עס אויסגעשפרייט אויף א פעלז, האָט אויפגעהויבען די אויגען צו די אַלפען־וואָלקענס און מיט צאַצקעדיגע ווערטערלאך גענומען סאָנעטע־ווען, און ביי יעדען וואָרט פארגלאָנצט די אויגען און תפלה־געטהון...

איינהאַרניסטישע סאַנעטען.

אַט ליגען זיי פּאָר מיינע אויגען אויסגעצוואָגענע, אַנגעפּופּורטע, אַנגעקראַכמאַלטע, ריהר איך מיך צו צו זיי ניט אַ זעץ מיר אין נאַז אַ כוואַליע פון אַלערליי אַנגעבאַרגטע פּאַרפּומען, גיט אַרויס אין די אויערען מיר אַ גרילצעריי פון אַלע פּאַרשיעדענע מוזיק-אינסטרומענ־טען, און עס הייבען אַן טאַנצען אַרום מיר שוין לאַנג אַלט-געוואָרענע, באַקען-איינגעצוינענע, אָהן-ציינערדינגע נימפען און פייען...

ווער דאַרף זיי? ווען מאַכען זיי פרעהליך? וועמען מאַכען זיי טרויעריג? וועמען וועקען זיי צו ליידענשאַפט, וועמען טרינקען זיי אַן מיט איינינקייט? וועמען טרייסטען זיי אין שלאָפלאָזע נעכט אָדער וועקען פון פאַרזונקענע חלומות?... אַט נעהם איך אַ מעסער און מיט קאַלטער גלייכגילטיגקייט גיב איך אַ שניט איבער'ן האַלז פון די דאָזיגע סאַנעטען, און — קיין איין טראָפּען בלוט גיט ניט קיין שפּריץ פון זיי... ניטאָ קיין בלוט — שטיין, קאַלך, מאַרמאָר, פּאַפּירע־נע בלומען.

צושאָטען זיינען געוואָרען אַלע קאַלירען פון די פאַלשע דימענטען; ווי שטויב האָט זיך צוזייט דער זייד און אַטלאַס פון די טייערע קליי־דער; פון אַלע פּאַלאַצען, טעמפּלען, שלעסער האָט זיך אָבגעטהאָן דער צויבער; אויסגעלאָשען זיינען געוואָרען אַלע פייערען דאָרט, אויס־געבראָכען זיינען געוואָרען אַלע קריסטאַלענע שויבען און גלאָזוואַרגען; פון אַלע טעפּיכער, פּאָרהאַנגען, סטאַטוען, בילדער און געוועבען זיינען שמאַטעס געוואָרען, און איבער אַלע חדרים, פון אַלע ווינקלען, פון טויזענדערליי לעכער, זיינען מייז אַרויסגעקראָכען, מיט אַ פּייפעריי זיך צולאָזט, און זיי זיינען די בעלי בתים געוואָרען.

אין שרעק און איינזאַמקייט איז געבליבען די בתמלכה, די כלה, די צנועה. אונטער'ן שיין פון הימעל האָט זי מיט אַמאָל זיך אין איהר אמת'ן ווייבערשען קאָרסעט דערזעהן. וואו זיינען אַהינגעקומען איהרע דימענטען? איהרע פעלערינעס, איהרע שלעפּ-קליידער?... גאָרנישט געבליבען. אפילו קיין איין זיידענע נאַכט-העמד ניט געבליבען. נאַ־קעט שטעהט זי אונטער'ן שיין פונ'ם הימעל אין אַ צובראָכענעם קאָר־סעט אָנגעטהאָן...

פאַרברעכט זי די הענט די בת מלכה, די כלה, די צנועה. אַלע זעהען איהר נאַקעטקייט און לאַכען פון איהר; זי זוכט מיט די אוי־

גען איהר פרינץ, איהר סאנעטען־זינגער, איהר העלדישען וועג־ווייזער, — ניטא איהם...

וואס ארט איהם די חרפה פונ׳ם נאקעטען מיידעל — ער זעהט עס ניט, ער זעהט אין אלגעמיין ניט קיין נאקעטע מיידעל; וואס ארען איהם ענטווישונגען, ניט ארויסגעזאגטע פארדראסען; דער שטויב פון צושאטענע פאלאצען פאלט ניט אויף זיינע אקסלען, דאס פייפעריי פון ארומטאנצענדיגע מייז דערגעהט ניט צו זיינע אויערען, — ער געהט זיך זיין וועג צום אלימפ. ער האט זיין זאך אבגעטהאן, ער האט בעזונגען, מעהר דארף ער ניט ווי ב ע ז י נ ג ע ן. ער געהט און קוקט ניט אהינטער זיך...

ער איז דאך עפעס א קולטורשאפער, ער טראגט דאך עפעס אויף זיינע פלייצעס א מיסיאן, איהם בעגלייטען דאך עפעס ווייטע דורות׳דיגע אידעאלען. א, ער קוקט ניט אהינטער זיך...

אזוי ווי יענער ליימענער גולם, וואס טהוט אלץ וואס זיין בעשעפער הייסט איהם, אזוי געהט אויך ער, דער מאדערנער בן מלך־זינגער, אלץ פארווערטס, אלץ פארווערטס אהין, צו די אלפען־בערג... ער געהט און אזא זעלבסט־צופריעדענקייט איז צוגאסען איבער זיין גאנצען פנים, אזא זאטע פרייד הילכט אב פון יעדען טראט זיינעם, און מיט אזא פון אויבענאראביגען קוק נעהמט ער דורך יעדען וואס טרעפט זיך איהם אין וועג.

פאר איהם זיינען ניטא קיינע ספקות, ער טראגט אויף זיין אקסעל א פארטיגען פולען זאק מיט ווערטער, און אנגעפאקטען טאש מיט אנגעגרויטע בילדער; ער געהט ניט — נאר ער וו א נ ד ע ר ט; ער לעבט ניט — נאר ער ט ר ו י מ ט; ער געהט ניט בארג ארויף — ער ק ל ע ט ע ר ט; ער קוקט ניט ארונטער — ער וו א ר פ ט ז י י נ ע ב ל י ק ע ן; ער זעהט ניט פאר זיך קיין שטעדט, קיין גאסען — ער זעהט ט ה א ל ע ן, ז ו מ פ ע ן, ה ו י ל ע ן; ער עפענט אויף דעם זאק ווערטער און שיט ארויס אויף אונז זיין גאנצע באנאליטעט...

און אונזער הארץ — — —

און אונזער הארץ ווערט ניט גערירהרט.

אך, ווי פארזוקען מיר זיינען שוין געווארען אין אונזערע טהאלען. —

אך, ווי פארגרעבט מיר זיינען געווארען אין אונזערע זומפען. —

אידישיזם :

א געמיש פון קוגעל מיט ראקעס ; ארבע כנפות און רויטע פאהן ; מזוזות און פראקלאמאציעס ; בעל תפלות און אראטארען ; אמן און הורא־געשרייען ; הושענות און ליליען ; חומש און אפערעטען ; ספר תורות און דעקאלטע.

און צו דעם נאך :

א דרייעקיגער געשליפענער הענג־לאמפ־קוקער ; אביסעל שטויב פון א פארטריקענטער מומיע ; א נאגעל פון וועגערא'ן ; און אלט־מאדיש פאריזער קליידעל — דאס אלעס צושטויסען, צומאלען און אויסמישען מיט א לויט נאציאנאל־ראדיקאליזם, צוויי לויט קולטורעל־אויטאנאמיע, א קערענדעל שווייצ'יזם און א האלב לויט פרוכת'יזם — איינהארנ'יזם.

און דאס, וויל מען אונז איינשמועסען, איז אונזער רענעסאנס, אונזער מאדערניזם, אונזער נייער אינהאלט.

איך לאז פריי מיין הארץ פון אלע פאראורטהיילען, חשדים און מיינונגען, איך בין גרייט אלע קלאנגען צו פארנעהמען, — פאר וואס ווילט זיך מיר פארדעקען די אויגען ווען מיר שטעלט זיך פאר דער אידישיזם־געשטאלט.

א פארזעהעניש שטעהט אנקעגען דיר, אן אוננאטירליכע בעשעפעניש וואס איז, צו אונזער בעדויערען, געראטען אין אונז אלעמען. פון אונזער בלוט איז עס אויסגעהאדעוועט געווארען, פון אונזער בלוט, טעות'ן, ראנגלערייען, ענטוישונגען און האפנונגען. וויפיעל מאל האבען מיר געוויינט איבער איהם, וויפיעל נעכט ניט דערשלאפען, וויפיעל מאל ניט דערעסען. אלץ האט מען אין איהם געשפארט, אין דעם פערזעהעניש, און ער איז זיך געוואקסען מיט דעם ניט־אונזערינען שיין אין זיינע אויגען, מיט דעם זיסען־גארנישט זאגענדען, טעמפעל־שמייכעל אויף זיינע ליפען.

ווער האט, אויב ניט דער אידישיזם, מיט אזא לייכטער האנד פארדארבען דאס אידישעווארט, מיט פאלשען אינהאלט אנגעפילט, מיט טויטע קלאנגען אנגעווארפען, מיט פוסטע מליצות פארטויבט ; ווער האט, אויב ניט דער אידישיזם, דאס אידישע ליעד א נאכקרימעניש פון העברעאישען געמאכט, פון זיין איינפאכער אייגנארטיג־

קיים אַבגעקערט, און אונז די אויערען מיט ריטמישע משיח־געזאַנגען, באַנאַלע באַלאַדען און פּאָגראָם־פּאָעמען פאַרטויבט; ווער האָט אונזערע זשורנאַלען מיט ישיבה־בחורים׳שע פשט׳לעך אָנגעפילט, מיט זבת חלב ודבש־קריטיקען פאַרלאַנגערט און אונזערע צייטונגען מיט אַלערליי שטימונגען, יום טוב געדאַנקען אָנגעזעצט? —

א לייכטער וועג איז דער אידישיזם־וועג, א לייכטער און א בעקוועמער. גלייך האָסטו ווער עס זאָל דיך בעפליגלען, אונטערן שוץ נעהמען, וואו דיין פּוסטקייט און אָנשטעל צו בעהאַלטען, האָסט א פולע פעטערס און מוהמעס און גלאַט אַזוי גוטע פריינד און פאַרזאָרגער, זיי וועלען אויף דיר שוין קיין שטויב ניט לאָזען פאַלען, זיי וועלען שוין פאַרהיטען דעם כבוד פון דער משפחה...

און לייכטע וועגען זיינען אויף די גלות־וועגען; דאַרפסט זיך ניט צאַפּלען ווי אין א נעץ, ניט פּלאָנטערען זיך אַרום די איינענע פּיס, ניט דרעהען זיך אין א קרייז אַרום זיין אייגענעם לעבען, ווייב, הויז, שטאָדט, קאָפּע; דו געהסט איבער׳ן לאַנג שוין אויסגעטראָטענעם זאַמד און די גרעסטע משא וואָס דו האָסט איז דער גלות־שטעקען; דו דאַרפסט נאָר נעהן אויפגעהויבען די אויגען און תפלה טהאָן...

אידישיזם — ניט אונזער פּענעסאַנס, נאָר אונזער אַבלייקענונג; ניט אונזער פּנים — נאָר אונזער פּרצוף; אידישיזם — אונזער ווייטקייט פון זיך....

און איינהאָרן איז דער בעסטער אויסדרוק זיינער, דער בעסטער פּאָעט זיינער;

פּאָעט — אָבער ניט דיכטער אונזערער....

די — אָהן טראַדיציע

רוסלאַנד.

פון דער ישיבה פון טעלז זיינען אַרויסגעקומען עטליכע יונגע לייט מיט כתבים אונטער׳ן אָרים. זיי זיינען געווען אויסגעצערט פונ׳ם לאַנגיאָהריגען ישיבה־לעבען, בית־המדרש־לופט, נאָר אין זייערע אויגען האָט געלויכטען עפּעס א מאָדנער פייערל א נייער, א ניט פּאַסיגער פאַר ישיבה־בחורים. זייערע קליידער האָבען עדות געזאָגט אַז זיי קלייבען זיך אוועקפאָהרען. ווער האָט געקענט וויסען, וואָס אין זייערע כתבים טהוט זיך. זיי האָבען עס געהאַלטען פעסט אונטערן אָרים

און יעדעם מאָל מיט ציטער אָנגעכאַפּט זיך אָן זיי מיט די הענט, טאָ־מער כאַפּט עס עמיצער אַרויס פון זיי. זיי האָבען אַ קוק געטהון דאָס לעצטע מאָל אויף דער ישיבה און זיינען פאַרשוואונדען געוואָרען.

די צייט איז זיך מיט איהר שטייגער געגאַנגען. די ישיבה איז פון טאָג צו טאָג קלענער געוואָרען. געבליבען זיינען נאָר קליינע אינג־לעך. דער ראש הישיבה האָט ניט געקענט פאַרשטעהן, וואו זיינען עס אַהינגעקומען די גרויסע בחורים, די עלוים, די מתמידים? אזא גמרא קאָפּ ווי שלום יעקב, אזא חריף ווי יהודא לייבוש, אזעלכע מתמידים ווי חיים נחום, ווי דער קוידענאווער?

אָבער אין לאַנד, צווישען דעם נייעם דור, האָבען זיך מיט אַמאָל גענומען הערען נעמען פון נייע ישיבות, נייע תנאים און טשיקאַווע מסכתאות.

ישיבה דרבי מענדעלי מוכר ספרים, מסכתא „קליאַטשע״; בית־פּרץ און בית־ביאַליק; רב דינענזאָן תנא שלום עליכם.

ס'איז געווען אַן איבעראַשונג, אָבער אַן אַנגענעהמע איבעראַשונג.

דער מהלך פון טעלז, מיר, וואָלאָזשין צו וואַרשא, ווילנא און אָדעס איז ניט געווען קיין ווייטער און דער השכלה'דיגער, לשון־קודש'־דיגער, יוד־בעלזענער עולם האָט זיך אַ לאָז געטהון אַהין.

מען האָט גענומען איליאַדאַ ניט לערנען נאָר לערנען; דאַנטען לייענען אויפ'ן דאַף און אויף אַלץ פרעגען: ואם תמצא לומר; צו־שרייבען אַ שטיקעל מהר״שא צו דאָסטאָיעווסקי'ן, און אויף פּושקינען אַ תוספות פאַרפאַסען. ווער רעדט די אייגענע שרייבער האָט מען מיט'ן נגון ווי מיט שטורם גענומען.

ס'איז געווען זעהר היימיש. וויפיעל שטות און רמזים האָט מען אויסגעזוכט אין דער „גילד'ערנער קייט״, וויפיעל מדרש־הייליגקייט האָט מען געפונען אין „יודעל״; וויפיעל פּשט'לעך אויף ישראליק'ן. —

אויפ'ן זייגער, אויפ'ן רעגען האָט מען געפרעגט: מאי קא משמע לן; דער פאַרליעבטער האָט גערעדט צו זיין מיידעל מיט דעם נגון פון אמר אביי.

און אַלץ אַרום האָט זיך אַזוי צוגעפּאַסט צו דער פאַנטאַזיע פונ'ם נייעם אידישען שרייבער, אָדער, בעסער געזאָגט, מחבר און זיינע פאַר־עהרער־לעזער.

די גאַנצע נאַטור האָט אויסגעזעהן ווי אַ גרויסער, פאַרשיעדענ־אַרטיגער שול־הויף מיט חסידישע און מתנגדישע שולען; דער הי־

מעל איז געווען איבערגעדעקט מיט א פּרכת; די וועלדער האָבען גע־דאַווענט דריי מאָל א טאָג און ניט פאַרפעלט אויך קריאת־שמע לייע־נען, און אין אלול־צייט האָבען זיי געזאָגט סליחות און געבלאָזען שופר; די לבנה האָט אלע מאָל אויסגעזעהן ווי א כלה צו דער חופּה און די שטערען ווי אונטערפיהרער, אָדער — ווי אן אלמנה, און די שטערען — ווי יתומים׳לאַך... די ערד איז אין פריהלינג־צייט געווען מעברת מיט אלערליי פלאַנצען און קרייטיכער און אין הערבסט איז זי געזעסען שבעה און געזאָגט קדיש...

דער שרייבער און זיינע לעזער האָבען זיך געהאַלטען אין א י י ן מ ח י ה ז י י ן, אין איין הנאה האָבען, אין איין קוויקען זיך; אין די טייכען האָבען זיי געוואַשען די הענט און געמאַכט ברכה, און אלע ים׳ען האָבען זיי געזעהען, ווי זיי גיסען זיך אריין אין ים סוף... וואָס פאַר א וואונדערבאַרע, מחיה נפשות׳דיגע אידיליע! ווער האָט עס געזאָלט שטערען דעם נייעם שדוך פון דעם אידישען לעזער מיט זיין שרייבער און פון זייביידען — מיט דער טבע, יצירה — נאַטור בלע״ז? ווער האָט עס געזאָלט צוטרייבען די כלי זמר, די מחותנים, צוואָרפען די דרשה־געשאַנק?

און איירָאָפּאַ?

קען דען דער משוגענער בטלן ניט זיין קיין האַמלעט? קען דען פּישקע דער קרומער ניט פאַרנעהמען דעם אָרט פונ׳ם „מענשען וואָס לאַכט״? איז דען מאָניש ניט קיין „דעמאָן״? —

איז דאָך, דאַכט זיך, גוט. אלע זיינען רינגען פון איין קייט. דער רמב״ם, יהודה הלוי, אלפסי, אברבנאל, בעל שם טוב, פּרץ, מענ־דעלי, שלום עליכם, אש, רייזען ביז מנחם׳ן — אלע זיינען איין גרוי־סע ישיבה, איין משפחה.

און די קייט דאַרף מען ציהען נאָך לענגער; ווערען אָנגעשלאָסען נאָך און נאָך רינגען, אלע געהען אריין אין דער משפּחה; ווער ס׳קען נאָר אביסעל האָניג אויף די ליפּען ברייגען, א פּאָר קדושה־ווערטער אויסטראַכטען, א שמע־ישראל־גראַם אויסדריכטען — אלע, אלע געפּי־נען שוץ אונטער דעם דאַך פון דער נייער פּמבדתא.

און ס׳איז גרויס די ליעבע צווישען אלעמען, עס הערשט פריעד און התפּעלות אין דער משפּחה; יעדען טאָג ווערען געקריינט תנאים, ווערט נעגעבען סמיכה, קבלה. —

ביז מיט אמאָל האָט עפּעס א שאָטען פאַרדעקט דעם הימעל פון

דער משפּחה, און צווישען איהר מיט׳ן לעזער איז א שוואַרצע קאַץ דורכגעלאָפּען....

— — אַרום און אַרום איז דאָס לעבען געגאַנגען מיט אן אויסער־געוועהנליכער האַסטיגקייט. ענדערונג נאָך ענדערונגען. שטרייטיג־קייטען, ווידערשפּרוכען. קריעג צווישען פאָטערס און קינדער, טריפה ליעבעס צווישען בחורים און מיידלאַך, און מיט אַלע קאָלירען איז גע־ווען געפאַרבט דער הימעל אין אָוועגד, און מיט אַלע שרעקען איז גע־ווען פול די מיטענגאַכטיגע שטונדע. דאָס לעבען אַרום האָט אויס־געזעהן ווי אן אָנגעצויגענע סטרונע, אַלע האָבען די אָנגעצויגענקייט געזעהן, און אַלע האָבען מיט שפּאַנונג און איינגעהאַלטענעם אָטהעם געקוקט אויף יעדען וואָס האָט געוואַגט צו דער סטרונע זיך צוריה־רען. —

און דאָ זיצען זיך מענשען ריינע און פרומע מיט דעם שמייכעל פון א ניט היגען אויף די ליפּען, און שאַפען זיך שאַפונגען, גרויסע שאַפונגען, אויביגע שאַפונגען... און אויף אַלץ דער גלאַנץ פון דער זיי־דענער קאַפּאָטע, פון דער סאַמעטענער יאַרמולקע...

האָט געטראָפען, אז דער לעזער, דער אָנגעזעטיגטער מיט שלמה נגיד׳ס יום טוב׳דיגע פיש, מיט טוביה דעם מילכיגענס בלינצעס, מיט דעם הינטער וועלדעל׳דיגען טראַ־לאַ־לאַ, איז זיך אומגעגאַנגען איבערן נאַס און אַזוי זיך געקוקט אין אַלע זייטען. אָוועגד צייט. די נאַכט־שאָטענס זיינען אַזוי שנעל אָנגעקומען, אַרומגעכאַפּט דעם אָרימען לע־זער׳ס נשמה, אז זי האָט זיך מיט אַמאָל אַזוי ווי א שפּאַלט געטהון, א בראָך געגעבען און מאָדנע פונקען, קאָלירען האָבען גענומען זיך דרעהען אַרום זיינע אויגען. ער האָט מיט אַמאָל גאָר אינגאַנצען פאַר־געסען זיין ביז אַהעריגע וועלט־אַנשויאונג. ער האָט זיך אָבגעשטעלט און מיט אַזא נייגעריגקייט גענומען קוקען אויף א פּראָסטער, פאַר־שטויבטער נאָר וואָס אָנגעצונדענער לאַמטערן. ער האָט דערפיהלט אַזא שווערע נאָגעניש אונטערן האַרצען און מאָדנע פאַרשטעלונגען האָ־בען איהם אַרומגעכאַפּט. ער איז געשטאַנען און געוואונדערט זיך: שוין אַזויפיעל יאָהרען אז ער זעהט די זעלביגע לאַמטערן, וואָס האָט זי מיט אַמאָל אַזוי אויפגערוישט זיין געמיט? ער האָט ניט געקענט פאַרשטעהן, נאָר איין זאַך האָט ער יע פאַרשטאַנען: ע ס ו ו ע ט ש ו י ן א ל ע מ א ל ש ט ע ה ן א י ה ם א י ן ו ו ע ג אָ ט ד י פ א ר ש ט ו י ב ט ע ל א מ ט ע ר ן . . . און אַלץ

האָט מיט אמאָל אָנגעהויבען אויסצוזעהן אַנדערש. דער נאָ־הענטער, תכלית׳דיגער הימעל איז ערגעץ הויך־הויך אויף טויזענדער שווארצקייטען, גרויקייטען פארביטען געוואָרען; דער ווינד וואָס איז געקומען פון צפון זיים האָט ניט קיין בשמים־ריח געבראַכט, נאָר קאַלטען אָטהעם, רויען ניט געלייטערטען אומעט, צוזאָגונגען און גע־שפּעט; גאָט, תפלות, שבת און יום טוב, שטעדטעל, שטאָדט און וועלט — אלע האָבען זיי געברענט אין׳ם טונקעלען, פארשטויבטען פייער פון דער לאָמטערן...

אַן אויפגערודערטער איז געקומען דער לעזער אהיים, ניט גע־פונען קיין אָרט זיך, ניט געקענט זיך צורירהען צו קיין בוך. ביטער־קייט האָט ער געוואָלט, שטארקען רויך, ספּירט, שטעכיגע נעגעל. —

דער ביכער־שראַנק האָט איהם אָבער רוהען ניט געלאָזט. טאַקע שלעכט, אָבער לעזען זיין ליטעראַטור מוז ער דאָך. ער איז צו צום שראַנק און זיין האַנד האָט, אליין פון זיך, אַן דעם פארוואָרפענעם, אויסגעלאַכטען זעבצעהן־באַנדיגען „שווארצער יונגערמאַנטשיק" זיך אָנ־געכאַפּט...

אמעריקא.

פון קעסעל־גאַרדען איז ארויסגעקומען א יונגערמאַן מיט א טשע־מאָדאַן אין האַנד. זיינע שווארצע האָר זיינען געווען ניט פונאנדער־געקאַמט, זיינע וואָנצען זיינען געהאַנגען ארונטער, זיינע קליידער זיי־נען געווען צוקנייטשט און ערטערווייס צוריסען און זיין פּנים, פון דער לאַנגער ים־רייזע און שלעכטען שיף־עסען, איז געווען בלייך און איינגעשרומפּט. נאָר אין זיינע אויגען האָט געברענט א מאָדנער ביי־זער פייערל, א פינסטערער און א שניידענדיגער. —

אויף מאָרגען איז שוין דער אָנגעקומענער יונגערמאַן געזעסען איי־בער א מאשין און געשטעפּט הויזען. לעבען איהם, אויך איבער מאַ־שינען, רייהענווייס, זיינען געזעסען נאָך יונגע לייט און מיידלאָך, יעדע אריינגעטהאָן אין זיין ארבייט, דער קאָפּ ארונטערגעלאָזט ארונטער.

די מאשינען האָבען גערוישט, דער פאָרמאַן איז אומגעגאַנגען פון איינער צום צווייטען, געיאָגט און געטריבען. דער אָנגעקומענער האָט ניט געוואוסט, אז לעבען איהם זיצען געוועזענע עקסטערנער, געווע־זענע „יוד"־לעזער און זיבעצעהניאָהריגע קורסיסטקעס און אז זיי זיי־

נען עס די נייע לעזער וואָס וועלען דאַרפען לעזען זיינע ליעדער. —

ס'איז געווען טרויעריג. ער איז געזעסען איבער'ן מאַשין, גע־שטעפּט די הויזען און זיין האַרץ האָט איהם געשניטען פאַר פאַרדראָס און ערגערניש. זיינע אויגען, דערווייטערענדיג זיך פון דער מאַשין, האָבען געזעהן פאַר זיך דעם איינזאַמסטען אָבגרונד פון פאַרפאַלענ־קייט.

קומענדיג אין אָווענד אהיים, האָט ער זיך מיט אַ ציטער צוגע־כאַפּט צו דער פּען און גענומען שרייבען.

ער האָט ענדליך אוועקגעלעגט די פּען, אָבגעשטויסען פון זיך דאָס אָנגעשריבענע און ניט געוואָלט איבערלעזען עס אפילו. ס'איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל מורא'דיג זיין אייגענע אנוועזענהייט, דער ריהר פון זיינע ליפּען, דער הויך פון זיין אָטהעם. און ווי ער זיצט אַזוי און האָט מורא פאַר זיך אַליין, דערפיהלט ער מיט אַמאָל אַז ד אָ ס א י ז ד אָ ס, אָט ד אָ ס איז דאָס אויביגע, וואָס געהט מיט איהם, דאָס איז זיין נ י י ע ר מ ז ל, זיין נייע דיכטונג. —

ס'איז געווען אַזאַ מאָמענט, ווען דער פּאָעט האָט זיך דערזעהן אין זיין אידעאַלסטער פאָרשטעלונג, אין זיין בלענדענטסטער נאַקעט־קייט, אין ז י י ן א י י ג ע נ ע ר א ו נ פ ע ר מ י י ד ל י כ ק י י ט; אַ מאָמענט, ווען דער פּאָעט האָט גענאַרפט אָן זיך אַליין זיך בע־העפטען, מיט אַ זיכערען טראָט צוגעהן צום טיר פון זיין איינזאַמ־קייט, אַ דרעה טהון דעם שלאָס, אריינגעהן און פאַרשליסען...

דער פּאָעט האָט געגעבען אַ ציטער, האָט אויפגעהויבען דעם פוס אַ טראָט צו טהון פאַראויס און — האָט אָבגעשפּרונגען אויף הינטער. ד ע ר פּ אָ ע ט ה אָ ט נ י ט א ו י ס ג ע ה א ל ט ע ן.

דאָס איז געווען מאָררים ראָזענפעלד.

ווער וויים ווי ווייט מיר וואָלטען שוין פאַרגאַנגען, ווען ער דער־שרעקט זיך ניט; ווען ער, מיט דער זעלבער שער, מיט וועלכער ער האָט זיך אַרויפגעוואָרפען אויפ'ן „לומפּיגען באָס", וואָלט געגעבען אַ שניט איבער'ן פאָדעם פון דער אימפּאָרטירטער טראַדיציע און וואָלט, אונטער'ן שיין פון דער נייער וועלט, געבליבען שטעהן אַליין. אַ נייער אָנהויב, אַן אונפערמיידליכער אָנהויב...

האָט ער זיך אָבער דערשראָקען.

די אידישיסטישע קלאַפּער־געצייג האָט ער פון האַנט ניט געוואָלט אַרויסלאָזען; ער האָט געצאָרענט אויף די יחסנים, די כלי קודש'דינע,

און אליין דאָך געבענקט נאָך זיי, און אָפט מאָל פון אונטען ארויף נאָך געקוקט, מישטיינס געזאָגט: איך — אפּרייטער.

זיין אָריגינעלען שוואונק און טעמפּעראַמענט ניט אויסגעהיט פון דער אויסגעדראָשענער מליצה; זיין סאַרקאַזם ניט בעפרייט פון רע־טאָך־ביטערקייט, פון חריין־געראָך, און מיט'ן ווילנער זשעסט ניט גע־וואוסט ווי צו בעגעהן זיך.

איז ארויסגעקומען א געמיש פון וואונדערבאַרען ריטם מיט בטלנות; א כזריות'דיגער נאָדעל־שטאָך מיט אָ קריץ פון א געגזען־פּעדער; הייסער פּאַטהאָס און בדחן־גראַמעריי; שנאה און פעראַכ־טונג געמישט מיט איכה־זיפץ און סליחות־אוי; פינסטערע פערצווייפ־לונג — און ניט רעליגיעזער סעזאָן־געדיכטעטער משיח־טרוים.

און ניט איינגעפאַלען איז איהם, אז נאָכגעבענדיג דעם פרעמד־אי־דישיסטישען, איסט־בראָדוויי־פּאָרווערטסיסטישען, דאון־טאון־פּעליע־טאָניסטישען סענטימענט — חתמ'עט ער אליין זיין אורטהייל, ברעכט ער איבער אליין אויף צווייען זיין מזל, געהט אוועק אויפ'ן וועג פון וואַקעל, פון בומעריי און דערנידערונג, פון רוהם און פאַרגעסענהייט, פון גאַסען־לויב און פאַרלאָרענקייט. —

און נאָך מעהר האָט ער ניט פאַרשטאַנען, אז שפּעטער וועט אויפשטעהן דער נייער דור שריפטשטעלער, וואס וועט יע וואגען די אימפּאָרטירטע קייט איבערשניידען און וועט ניט מורא האָבען איבער־צוטרעטען דעם שוועל פון זייער איינזאַמקייט, און פאַר איהם, פאַר'ן נייעם דור, וועט ער זיך מוזען פאַרענטפערען פאַר דעם גאַנצען לי־טעראַרישען מישמאַש, חוזק און אָבגעלאָזענקייט, פאַר דער גאַנצער גע־שמאַקלאָזיגקייט און באַנאַליטעט, מיט וועלכע עס איז פול געווען דאָס גאַנצע אידישע לעבען דאָ ביז הייניגען טאָג.

און ער איז געקומען, דער נייער שריפטשטעלער. שווייגענדי־גערהייט, געדולדיגערהייט דורכגעריסען זיין וועג: בעגלויט מיט שפּאָט און אייפערזוכט, וויצען און קיבעץ, סטאַר־סיסטעם און רעדאַקטאָר־באָסיסזם; פון אָנפאַנג ניט זיכער און ציטעריג, איינגעהאַלטען און ווינקעלמעסיג, און נאָכדעם זיכערער און פעסטער א קוק געטהאָן פאַר־אויס. ער איז מיט קיין באַנאַזש ניט געקומען, נאָר מיט זיך אליין, און אָפען פּראָקלאַמירט:

מיר וואַרפען אראָב פון זיך דעם פאַרשטויבטען זייד, מיר ווילען קלאַנגע ייייאַנגען, געטראַנקען, אלערליי פאַרבען, אלערליי ווערטער

ניט פון ביכער, ניט פון דרשות, נאָר פון אונז, פון אונזער לעבען, פון אונזער אומעט, וועהמוט, אונמוט. —

פארפלאָנטעט און פינסטער איז דער וועג פונ׳ם נייעם אידישען שרייבער אין אמעריקא; די פינסטערניש איז אויפגעגאנגען איבער זיין קאָפּ און איז געווארען זיין סימבאָל, דורך זיין פאַרשטעלונג מיט איהם אליין זיך פאראייניגט.

זיין וועג איז דער טויזענדגאַסיגער וועג, און וואָס און וועמען ער זאָל ניט בעגעגענען אויף זיין וועג גיסט זיך צוזאַמען מיט זיין אויפגעגאנגענער פינסטערניש, אלץ ווארפט פון זיך שאָטענס אויף זיין געזיכט... א גרויסע ערשיינונג האָט ער דערזעהן אין דעם גלאַנץ פון דער אויפגעגאנגענער פינסטערניש, א גרויסע רעטעניש און א גרויסע פרייד — ער אליין.

פון קיינעם ניט בעגעגענט — האָט ער פארטרויט זיינע אויסגע־חלומ׳טע האָפנונגען צום פארנעבעלטען, נאָר איהם אליין פארשטענד־ליכען „עמיצען“. עמיצער געהט מיט איהם טריט ביי טריט, פיהרט איהם צווישען די גרויסע מויערען, לייכט איהם צווישען די צוזאַ־מענגערוקטע פושקארטס, קוקט איהם אין די אויגען אינ׳ם אָנגערויכער־טען קאפע. און פון אלע מענשען פון דער גרויסער שטאָדט איז ער דער מענשליכסטער, פון אלע פריינד — דער פריינדליכסטער.

און וואו ווארט אויף איהם זיין דערלייכטערונג — ווייס ער ניט. ע ר ג י ץ. עס קען זיין אין פינף סענטיגען וואָדעוויל, עס קען זיין אין הויז פונ׳ם אלטען, מיאוס׳ען מיידעל, אין אקראבאטען־צירק, אין ווייַן קעלער, ביים קאָרטען־שפיעל. —

און וואס מיט איהם זאָל ניט טרעפען, וויפיעל מאָל ער זאָל ניט פארלירען דעם וועג צו צו זיין הויז, צו זיין ווייב און קינד, אָבער קיינמאָל וועט ער שוין ניט פארגעסען דעם שיין פון י ע נ ע ר פ ר י י ד — פון יענער טרויעריגער פרייד. —

דער פאָראויסזאָגער פון „יענער פרייד“ איז שוין געווען אברהם רייזען. ער איז אָבער געווען נאָר א פאָראויסזאגער, ער האָט נאָר א צייכען בעוויזען, ער האָט א רים געטהון דעם פארהאנג וואס האָט פאר־שטעלט זיין לעבען און א געשריי געטהון: אויף מיר קוקט...

א געשריי געטהון און אליין פארכאפט זיך, פארדעקט מיט'ן האנד דעם מויל: פיליכט צו הויך א געשריי געטהון?

ער האט שוין געוואגט אריינצוגעהן אין דער בעהעלטעניש פון זיין איינזאמקייט — ער האט אבער מורא געהאט צו פערבלייבען דארט. איז ער געפאלען אויף א שכל: ער וועט לאזען אפען די טיר...

און דורך דער ניטצוגעשלאסענער טיר האט ער גענומען ארויסגעהן און אריינגעהן.

פון דער וועלט — צו זיך; פון זיך — צו דער וועלט; פון רוסלאנד — קיין אמעריקא; פון אמעריקא — קיין רוסלאנד... אט איז ער אומעדום — אט איז ער ערגעץ ניט. דאס איז אפשר זיין גרויסקייט, זיין מזל. אבער פיהרען האט ער אונז אין ערגעץ ניט געפיהרט; און אויב ער האט געפיהרט האט ער קיינמאל ניט דערפיהרט, געלאזען אין מיטען וועג און אליין פערשוואונדען. וואוהין — ווער ווייס? אפשר זוכען זיך אליין. — און אפשר האט ער דערפיהלט, אז מען דארף ניט פיהרען, אז אויפ'ן וועג פון לעבען דארף יעדער אליין אבצייבענען זיינע טריט, וועלכע זיי זאלען ניט זיין, קרומע צי גלייכע?

די טויבע וואנט, וואס שטעהט ערגעץ אויפ'ן וועג פון יעדען דיכטער'ס לעבען, קען קיינער ניט פארמיידען, פארבייגעהן איהר קען מען אויך ניט און אויך ניט איבערשפרינגען. דורכברעכען דארף מען זי...

צו דער דאזיגער טויבער וואנט דערנעהנטערען מיר זיך שוין. עס פאלען שוין פון ווייטען איהרע קאלטע, טויטע שאטענס, לייגען זיך אונטער די פיס און פילען אן דעם געמיט מיט אויסגאנגלאזיגקייט.

אזוי אין אלענפאלס דוכט זיך עס.

מיר דארפען עס וויסען און מיר ווייסען עס. ניט מורא האבענדיג צו זאגען דעם אמת צו אנדערע, האבען מיר ניט מורא דעם אייגענעם אמת צו זעהן. מיר קוקען אריין אין דער אייגענער נשמה און מיר זעהען:

ניטא מעהר קיין טרייסט פאר אונז אין דעם לייכטען ווערטערשפיעל, צו וואגיק און שווער ווערען די טעג, ווערען די שעה'ן, און אין די שויבען קלאפען שוין די דרייסיג־יעהריגע פינגער.

רייפקייט ווענט ארונטער דעם קאפ, ווענט ארונטער און הויבט איהם אויף, און דורך די אויגען שיינט דורך די ערשט געקומענע זיכערקייט, און אין די אויערען קלינגט דער רוף צו ווייטקייט צו דער ווייטקייט פון אלע מיער וועלטען...

אָבער די פּיס אונזערע זיינען נאָך פערפּלאָנטעט אינ׳ם געוועב פונ׳ם אונבעשטימטען, אונזיכערען, און ווערטער אָבגעלעבטע, גאַרנישטזאָגענדיגע, שלעפּען זיך דיר נאָך און פארנאַרען דיך; פון אן אינערן כח געטריבען אַלץ מעהר און מעהר זיך צו ענטפּלעקען, נעהמסטו אן א פרעמדענס, עטוואס עהנליכען צו דיר, געשטאַלט פאר דיין אייגענעם. דו גיסט זיך א לאָז צו דעם געשטאַלט און א ביטערע ענטווישונג פילט אָן דיין האַרץ. ביי דער ענטווישונג אָבער בלייבסטו ניט. עס שמייבעלט דיר דיין שיקזאַל, וואס איז אויסגעפאלען אויף דיר, צו יאגען זיך נאָך זיך אליין, — יאגסטו זיך איבער אלע גאסען, איבער אלע בריקען, אלע באַהנען. —

אַזוי ווי אויפ׳ן לייווענט פון קינאָמאטאָגראַף האָבען מיר דערזעהן זיך אין אלע געשטאַלטען, אין אלע פאָרמען פון ערענסטען און שפּאַסיגען. מיר שטעהען אנקעגען דעם לייווענט און מיט דער גרעסטער שפּאַנונג קוקען מיר צו ווי מיר בעוועגען זיך, ווי מיר ריידען און עסען, געהען נאָך מיידלעך, שפּאצירען מיט אונזערע ווייבער, שלאָגען און קושען אונזערע קינדער, זוכען פאַרדינסטען; אַט ווערען מיר פארלאָרען, אַט געפינען מיר זיך ווידער; אַט געהען מיר אין קורצע הויזען, און אַט ליגען מיר שוין אויסגעצויגען, ארומגעשטעלט מיט ליכט און מען בעקלאָגט אונז; און אַט גיבען מיר א שפּרונג אראָב פון דער טהרה־ברעט, לאָזען איבער אין שרעק אלע וויינענדיגע און קלאָגענדיגע און פליהען אוועק איבער גאַסען און טייכען ערגעץ, ערגעץ — ביז עמיצער גיט א דרעה דאָס רעדעל און ס׳ווערט פינסטער. —

וואו זיינען מיר? מיר ווייסען ניט. אונז רינגעלט ארום אַלץ געדיכטער אונזער פינסטערניש, און מיר ווייסען ניט מיט וואס פאר א פייער זאָלען מיר אָנצינדען אונזערע אויגען. עס דוכט זיך אונז, אז מיר הענגען איבער אן אונענדליכען אָבגרונד, זינקען — זינקען מיר ניט, נאָר מיר וויעגען זיך ארויף און אראָב, ארויף און אראָב. —

מיר וויעגען זיך און איין זאך נאָר פארלאנגט אונזער האַרץ, בעט ביי דעם האַר פון דער וועלט:

— גיב א דרעה ווידער דאָס רעדעל, האַר פון דער וועלט, און זאָל אויפ׳ן קינא־לייווענט ווידער ווערען ליכטיג און זאָלען מיר כאָטש נאָך איינמאָל דערזעהען אונזער אייגענע אויגען, אונזער אייגענעם שמייכעל, אונזערע אייגענע צוזאמענגעדריקטע פינגער. — — —

מעהר גאָר נישט, האַר פון דער וועלט. —